

Kolmas elämänvaihe – näkökulmia tulevaisuuteen

Pirkko Ruotsalainen Tiimassa 23.1.2020

Olemme tiimoissa käsitelleet lähinnä historiaan tai nykyelämään liittyviä aiheita. Uusi vuosikymmen on alkanut. Nyt on hyvä ajankohta siirtää katse eteenpäin ja pohtia yhdessä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Niin kuin aina, se sisältää yllätyksiä, mutta joitakin kehityssuuntia kuitenkin tiedämme.

En ole asiantuntija, mutta kylläkin hyvin kiinnostunut tulevaisuuden kehitystrendeistä. 90-luvulla seurasin pitkään Tulevaisuuden tutkimusseuran toimintaa. Jo silloin etsittiin heikkoja signaaleja eli ilmiöitä, jotka tulevaisuudessa saattoivat kehittyä vahvoiksi kehityssuunniksi.

Tulevaisuuden tutkimus Suomessa

Tulevaisuuden tutkimusta on harjoitettu Suomessa vuosikymmeniä:

- Turun yliopiston kauppakorkeakoulussa toimii **Tulevaisuuden tutkimuskeskus**. Sillä on toimipisteet myös Helsingissä ja Tampereella. Se julkaisee mm. tutkijoiden blogikirjoituksia ajankohtaisista ja mielenkiintoisista tulevaisuuteen liittyvistä teemoista. Tutkimuskeskuksen kanavat ovat, Facebook, Twitter, YouTube ja LinkedIn.
- **Tulevaisuutta tutkitaan ja opiskellaan myös mm. Aalto yliopistossa**. Siellä on tulevaisuuden tutkimuksen opintokonaisuus, johon kuuluu useita kursseja. Niiden aikana opitaan tietoja, työkaluja ja menetelmiä vaihtoehtoisten tulevaisuuksien hahmottamiseen. Niitä tarvitaan nyky-yhteiskunnassa päätöksen teon tueksi - niin liike-elämässä kuin politiikassakin.
- **Sitra** oli vuonna 1967 eduskunnan lahja 50-vuotiaalle itsenäiselle Suomelle. Rahaston tehtävänä on ennustaa tulevaisuutta sekä edistää talouden kasvua.
- **Tulevaisuuden tutkimusseura** on toiminut maassamme myös lähes 50 vuotta.
- **Etla**, elinkeinoelämän tutkimuslaitos tekee soveltavaa taloustieteellistä tutkimusta Suomen kannalta tärkeistä kysymyksistä. Tutkimuksen kohteina ovat tuottavuus ja sen kasvuun vaikuttavat tekijät, työmarkkinoiden toiminta sekä julkisen talouden kestävä hoito.
- **Suomen pankin tutkimustoiminnan** painopistealueita ovat makrotalous ja rahoitusmarkkinat. Niiden vuorovaikutuksen ja vakauden tutkimus. Pankki seuraa myös tilannetta ulkomailla, erikoisesti Venäjällä ja Kiinassa.

Elämme jatkuvien muutosten maailmassa. Niitä kuvaa hyvin Sitran pari viikkoa sitten julkaisema tiedote tulevaisuuden megatrendeistä.

Sitran megatrendit

Kyse on tulevien vuosikymmenten aikana vaikuttavia kehityssuunnista.

- Kaiken keskiössä on **ilmastonmuutos**, joka pahenee 2030-luvulla ja vaatii siksi juuri nyt kiireellisiä toimenpiteitä. Suomessa ja esim. EU:ssa se on otettu tärkeänä haasteena, mutta on myös maita, jotka eivät ymmärrä tilanteen vakavuutta. Esim. presidentti Trump ei vielä kukaan taida uskoa ilmiön olemassaoloon. Onneksi monet USAn osavaltiot ovat asiasta toista mieltä.
- **Teknologian kehitys** on toinen keskeinen muutoksia aiheuttava tekijä. Niitä on odotettavissa mm. digitalisaatiossa, uusissa materiaaleissa ja energiateollisuudessa. Energiateollisuudessa muutos on välttämätön, jos ilmasto-ongelmat halutaan pysäyttää. Sähköä saadaan entistä enemmän mm. aurinko- ja tuulienergiaa hyödyntämällä. Maalämmöllä voidaan lämmittää taloja, jopa kerrostaloa. Todella mielenkiintoinen kokeilu on juuri käynnissä täällä Espoossa. Ydinvoimaloitakin ilmeisesti tarvitaan.

Robottiikalla ja automaatiolla on kansantaloudessa jo nyt suuri merkitys. Niitä on sovellettu pitkään mm. teollisessa tuotannossa, työkoneissa, liikenteessä ja terveydenhoidossa. Tulevaisuudessa roboteilla tulee olemaan yhä suurempi merkitys mm. työllisyyteen, työelämään, viihteen ja maamme kansantalouteen. Osa työtehtävistä muuttuu, uusia tulee tilalle. - Virheitä voi tosin tulla roboteillekin. Muutama päivä sitten Hesari pyysi anteeksi, koska lehdessä on julkaistu väärää tietoa pörssikursseista. Heidän robottinsa, jonka tehtävänä on laskea pörssikurssit, oli yllättäen tehnyt virheen.

Työtehtävien muuttuessa elinikäinen oppiminen tulee välttämättömäksi. Eräs ruotsalainen poliitikko kertoi, että hän käy firmoissa kertomassa tulevaisuuden työelämästä. Kierrellessään työpaikoilla hän saattaa pysähtyä seuraamaan jonkun työntekijän työtä ja samalla kertoa hänelle, että tekemäsi työ loppuu tulevina vuosina, mutta työpaikkasi säilyy. Vain tehtävät muuttuvat. Tämä edellyttää tietysti koulutusta. Elinikäinen oppiminen on tulevaisuudessa välttämätöntä.

- Meille kaikille tuttu **verkostoituminen** muuttaa jatkuvasti maailmaa. Sen merkitys työelämässä ja jopa työn saannissa kasvaa entisestään. Se on hyvin tärkeä yrityksille, jotka toimivat niin kotimaassa kuin globaalilla tasolla. Myös puolueille, poliitikoille ja erilaisille järjestöille verkostoituminen on tullut tärkeäksi keinoiksi ajaa asioita ja yhteiskunnallisia uudistuksia. Esim. perussuomalaisten nousuun on vaikuttanut mm. taitava verkostojen käyttö. Myös meille senioreille verkostoituminen on keino ajaa yhteiskunnassa asioita, joita pidämme tärkeinä.

Mielipiteen vapaus on tärkeä arvo yhteiskunnassa. Sosiaalinen media on luonut meille helpon mahdollisuuden esittää mielipiteemme laajemminkin. Usein vain unohtuu, että vapauten liittyy myös vastuu. - Totuudessa pysyminen on monelle ollut vaikeaa. Jos me nyt todella elämme totuuden jälkeistä aikaa, olemme suurissa vaikeuksissa. Arvot ohjaavat elämän valintoja. Päätökset, jotka perustuvat virheellisiin faktoihin voivat olla kohtalokkaita.

Sitra käyttää tiedotuksessaan Twitteriä, Facebookia, Linkediniä, Youtubea, Instagrammia ja Slidesharea.

Väestö ikääntyy ja monimuotoistuu. Osa suurista ikäluokista siirtyy lähiaikoina eläkkeelle. Samalla syntyvyys on pelottavalla tavalla alentunut.

Syntyvyyden aleneminen

Maamme väkiluku lähtee laskuun vuonna 2031. Kuvio sisältyi Tilastokeskuksen väestöennusteeseen 2019.

Kokonaishedelmällisyysluku 1960–2019*

*) 2019 arvio. Lähde: Tilastokeskus, väestö- ja oikeustilastot

Nämä ilmiöt ovat vakava haaste kansantaloudelle. Työiässä olevien lukumäärä vähenee ja samalla myös valtion verotulot. Miten maksetaan hyvinvointipalvelut ja eläkkeet? Suomen pankki kehottaa vahvistamaan julkista taloutta ja tuottavuuden kasvua.

Työikäisten vähenemiseen on kuitenkin olemassa ainakin kolme ratkaisua: työperäinen maahanmuutto, automatiikka ja työurien pidentäminen.

Samaan aikaan Suomessa on menossa valtava **muuttoliike**, jossa ihmiset muuttavat pääkaupunkiseudulle sekä Helsingin, Tampereen ja Turun muodostamaan kolmioon. Pienemmässä määrin myös Ouluun, Kuopioon, Jyväskylään ja Seinäjoelle. Muualla Suomessa väki vähenee. Neljä viidestä muuttajasta on alle 35-vuotiaita. Ensin lähdetään opiskelemaan yliopistokaupunkeihin. Myöhemmin muutetaan sitten toiselle paikkakunnalle työn perässä.

Maaseudulla kunnat taistelevat muuttoaaltoa vastaan. Työpaikkoja ja palveluita tarvitaan. Ilman kauppiaita, kouluja ja terveyspalveluita elämä on liian vaikeata.

Ympäri maata ihmiset haluavat muuttaa taajamiin asumaan, lähelle palveluita ja mielellään kerrostaloihin, jos sellaisia on. Kerrostalot vetävät puoleensa sekä nuoria että eläkeläisiä. Jotkut kunnatkin ovat nyt aloittaneet kerrostalojen rakentamisen taajamiinsa.

Seniorit

Yli 65-vuotiaiden lukumäärä kasvaa. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, suuret ikäluokat ovat siirtymässä eläkeikään ja samalla syntyvyys on pelottavalla tavalla alentunut.

Väestön muutokset jäävät helposti uutistapahtumien peittoon. Voimaltaan ne ovat kuitenkin kuin mannerlaattoja, jotka hiipivät ensin hiljaa, mutta vahvistuessaan muuttavat kaiken uusiksi.

Tänään on tarkoitus yhdessä pohtia myös sitä, miten nämä väestön muutokset vaikuttavat senioreiden elämään.

Eläkeikä - kolmas elämänvaihe nuoruuden ja aikuisiän jälkeen

Yli 65-vuotiaat ovat olleet valokeilassa eniten ongelmien kautta. Toisaalta sen ymmärtää, on ollut tärkeää puhua verotulojen vähenemisestä, huoltosuhteen heikentymisestä ja myös ratkaista hoivaan liittyviä kysymyksiä. Sairaudet vaativat hoitoa kaikissa ikäluokissa, mutta samalla myös lääketiede kehittyy. Ikäsyrrintä on lisääntynyt. Jopa alle viisikymmppiisiinkin saatetaan työelämässä suhtautua turhan painolastina. Asenne on järkyttävä!

Nyt kuitenkin senioriväestö lisääntyy, mutta ikääntyvien elämästä ei ilmeisesti tiedetä riittävästi. Me ansaitsemme muutakin kuin ongelmapuhetta. Mielikuvat vanhuudesta eivät enää pidä paikkaansa. Elämme nykyisin paljon aktiivisempaa elämää kuin aikaisemmin ja myös pitempään. Tilastokeskuksen mukaan miesten elämän ennustetaan pitenevän runsaalla 5 vuodella, naisten vajaalla 4 vuodella. - Lääketiede on kehittynyt ja hyvinvointipalvelut lisääntyneet.

Senioreista voi siis tulla jopa muutosvoima maassamme – mahdollisesti myös globaalilla tasolla. Yhä suurempi osa eläkeikäisistä haluaa olla aktiivisia ja osallistua yhteiskuntaan. Keinoja on monia. Äänestyksillä vaikutetaan politiikkaan. Verkostoituminen lisää mahdollisuutta vaikuttaa mielipiteisiin. Järjestötoiminta ja avustustyö tarjoavat toiminta mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa voidaan nähdä senioreita esim. yrittäjinä tai vaikkapa keikkatyöntekijöinä - ilman vakinaista työsuhdetta.

Markkinat myyvät sitä, mitä kysytään ja entistä useammin kysyjä on vähintään 65-vuotias. Palveluja kannattaa siis suunnata myös heille. Tilastokeskus kertoi jo pari vuotta sitten, että seniorit käyttävät yhä enemmän erilaisia palveluita, esim. hotelli- ja ravintolapalveluita. Tulevaisuudessa ilmeisesti hyvinvointibisnes kasvaa ja voi hyvin. Luultavasti kotimaan- ja ulkomaan matkailuakin joudutaan suunnittelemaan myös näin suurelle ryhmälle.

Pian toivottavasti ilmestyy myös vaatekauppoja, jota erikoistuvat juuri meidän ikäisille sopiviin vaatteisiin.

Ikääntyvät ovat paremmassa kunnossa kuin muutama vuosikymmen sitten, mutta sairauksia riittää kaikissa elämänvaiheissa. Soteuudistus on sen vuoksi tärkeä myös senioreille.

Maailma muuttuu jatkuvasti. Voimme pysyä mukana maailman menossa vain **jatkuvan oppimisen** avulla. Työ ja opiskelu lomittuvat toisiinsa kaikissa elämänvaiheissa. Seniorikin voi oppia uutta ja toteuttaa itseään kykyjensä ja mahdollisuuksiensa mukaan.

Summa summarum: Tulevaisuus on erilainen, mutta me kaikki voimme tehdä töitä sen eteen, että se olisi parempi. Tärkeä haaste on muuntaa negatiivisia tunteita ja ajatuksia positiiviksi - ylläpitää toivoa. Haasteet ovat kovat, mutta meillä on myös keinoja millä niistä selvitään!

Satuitteko näkemään TV1:ssä A-talkin ”**Vuoden 2020 haasteet**”? Aiheesta keskustelivat mm. taloustieteilijä Sixten Korkman, Sitran yliasiamies Jyrki Katainen ja viestinnän prof. Anu Kantola.

Se on yhä nähtävissä Areenassa., kohdassa ”Kultainen Venla-voittajat ja finalistit.” Suosittelen!